

| Inhoudsopgave

Over 'Een Bijbel zonder ark' 7

- 1 Een goed begin (*Genesis 1:1*) 10
- 2 Een hevige wind waaide over het water (*Genesis 1:1-2*) 13
- 3 Een Bijbel zonder ark! (*Genesis 6*) 15
- 4 Ik zal je gelukkig maken (*Genesis 12:2*) 18
- 5 Een prachtige jas (*Genesis 37:3*) 23
- 6 Niets dan de waarheid (*Exodus 20:16*) 26
- 7 Het cement in de tekst (*Deuteronomium 11:16-17*) 29
- 8 Het mooiste cadeau (*2 Koningen 5:17*) 32
- 9 Koningsdag nieuwe stijl (*Ester 1*) 35
- 10 Geen tegenstander, maar bondgenoot (*Job 42:1-6*) 37
- 11 De Heer is mijn herder (*Psalms 23*) 40
- 12 Het Miele-principe (*Psalms 23:4*) 44
- 13 De woeste wateren (*Psalms 124:4-5*) 47
- 14 De vleugels van de dageraad (*Psalms 139:9*) 52
- 15 Laat ons alleen zijn in de liefde (*Hooglied 2:7*) 56
- 16 Alle vlees is gras (*Jesaja 40:6*) 60
- 17 Een nieuwe toekomst (*Ezechiël 37:12*) 64
- 18 Wat dacht Jozef eigenlijk? (*Matteüs 1:18-21*) 67
- 19 Een jonge vrouw die nog maagd is (*Matteüs 1:23*) 71
- 20 Gods nieuwe wereld (*Matteüs 4:17*) 75

- 21 Het Onzevader in gewone taal (*Matteüs 6:9-13*) 78
- 22 Kent u die uitdrukking? (*Matteüs 7:6*) 81
- 23 Geen mus (*Matteüs 10:29*) 86
- 24 De voorloper onder de leerlingen (*Matteüs 16:15*) 89
- 25 Waarom daarom? Daarom! (*Marcus 2:3-4*) 92
- 26 Ben ik het, Heer? (*Marcus 14:10-11*) 95
- 27 Van moeder tot volgeling (*Marcus 15:40-41*) 98
- 28 Bier in de Bijbel (*Lucas 1:15*) 101
- 29 Het kind trappelde in haar buik (*Lucas 1:39-45*) 104
- 30 Een heel gewoon meisje (*Lucas 1:48*) 106
- 31 Kerst zonder kribbe en herberg (*Lucas 2*) 110
- 32 Het Woord of Gods Zoon? (*Johannes 1*) 113
- 33 Een hoge plaats (*Johannes 12:32-33*) 117
- 34 Genade! (*Romeinen 3:24*) 119
- 35 Luther (*Romeinen 8:38-39*) 123
- 36 Geloof, vertrouwen en liefde (*1 Korintiërs 13*) 126
- 37 Wat vertalen we eigenlijk? (*2 Korintiërs 8:3-4*) 129
- 38 Paulus zegt gewoon sorry (*2 Korintiërs 11:21*) 132
- 39 De kleine lettertjes (*Galaten 5:13*) 136
- 40 De Heer-dag (*Openbaring 1:10*) 138

Eén jaar Bijbel in Gewone Taal 140

Auteurs 149

Literatuur 151

Geciteerde bijbelteksten 155

| Over ‘Een Bijbel zonder ark’

Voor u ligt een bundel met veertig columns over de Bijbel in Gewone Taal (BGT), geschreven door vertalers van het Nederlands Bijbelgenootschap en andere bijbelexperts. Wat maakt dit boekje bijzonder? De meeste teksten over bijbelvertalen zijn bedoeld voor deskundigen en vakgenoten. Dit boekje is geschreven voor gewone lezers, net als de Bijbel in Gewone Taal zelf.

De BGT verscheen in oktober 2014, en deed veel stof opwaaien. De teksten in de BGT klinken soms zo anders, zo ... gewoon, dat sommige mensen zich afvroegen of het wel klopte. Hebben de vertalers niet maar wat verzonnen, het mooier gemaakt, de onduidelijkheid uit de oorspronkelijke teksten weggepoetst? Het afgelopen jaar hebben de vertalers van de BGT in artikelen, columns en blogs hun vertaalaanpak en vertaalkeuzes toegelicht. Een aantal van deze teksten is nu gebundeld in dit boekje. Samen vertellen ze het verhaal van de BGT, over het doel van deze vertaling, over de keuze voor duidelijkheid, de keuze voor eenvoudige woorden, de dilemma's, de samenwerking, etc.

De columns geven een goede indruk van het werk aan de BGT, op een lichtvoetige manier. De tekeningen van Pieter Geenen passen daar prachtig bij. U leest waarom ‘maken’ een prima alternatief is voor ‘scheppen’, waarom de ark van Noach een

boot is geworden, en waarom Paulus voor het eerst in de geschiedenis 'sorry' zegt in de Bijbel. Dit en nog veel meer.

Namens het Nederlands Bijbelgenootschap wensen wij u veel plezier toe met dit boekje. We hopen dat het u inspireert tot verder lezen in de Bijbel – in welke vertaling dan ook.

Matthijs de Jong en Marja Verburg (redactie)

1 | Een goed begin

Genesis 1:1

‘In het begin maakte God de hemel en de aarde.’ Zo luidt de eerste zin van Genesis in de Bijbel in Gewone Taal.

Helemaal fout, menen sommige critici. Scheppen is iets heel anders dan maken. Het was zelfs de kop boven een kritisch artikel in Trouw, op 7 oktober 2014: ‘Scheppen is echt iets anders dan maken.’ Is dat waar?

Laten we eens kijken naar de tekst van Genesis 1. Wat opvalt, is dat het woord ‘scheppen’ (*bārā*) en het woord ‘maken’ (*‘āśā*) elkaar afwisselen. *Bārā* (scheppen) in vers 1, 21 en 27, en *‘āśā* (maken) in vers 7, 16, 25, 26 en 31. Het lijken synoniemen. Heel duidelijk komt dat naar voren bij de afsluiting van het verhaal. Genesis 2:3 verwijst naar – letterlijk vertaald – ‘al zijn werk dat God geschapen had (*bārā*) door te maken (*‘āśā*)’. En Genesis 2:4 luidt, letterlijk vertaald: ‘Dit is de geschiedenis van de hemel en de aarde toen zij geschapen (*bārā*) werden, op de dag dat de HEER God aarde en hemel maakte (*‘āśā*).’ De woorden ‘scheppen’ en ‘maken’ hebben in het scheppingsverhaal een vergelijkbare betekenis.

In de rest van het Oude Testament zien we hetzelfde beeld. Genesis 5:1 en 6:7, ‘scheppen’ en ‘maken’ zijn synoniem. Psalm 51:12 en Psalm 104:30, ‘scheppen’ en ‘vernieuwen’ zijn synoniem, allebei vormen van ‘maken’. Jesaja 45:18 (NBV): ‘Dit zegt de HEER, die de hemel geschapen heeft – hij is God! –, die de aarde gemaakt en gevormd heeft en die haar heeft gegrondvest – niet als chaos schiep hij de aarde, maar om te bewonen heeft hij haar gevormd: Ik ben de HEER, er is geen

ander.’ De conclusie: ‘vormen’, ‘grondvesten’ en ‘scheppen’ zijn allemaal vormen van ‘maken’.

Natuurlijk betekenen die woorden niet allemaal *exact* hetzelfde. Ze brengen elk hun eigen nuance mee. Formeren, vormen, construeren, scheppen, het is ook in het Nederlands niet allemaal één pot nat. Maar het zijn wél allemaal vormen van maken. Zeker, het woord ‘scheppen’ is specifiekier dan het algemene woord ‘maken’. En natuurlijk is ‘scheppen’ heel geschikt als vertaling van het Hebreeuwse woord *bārā*. Maar dat was het punt niet van deze discussie. Het punt was, of een vertaling die bewust kiest voor eenvoudige, algemeen bekende bewoordingen, het woord *bārā* zou mogen weergeven met ‘maken’. En het antwoord is: ja.

‘Ja, maar’, zegt iemand misschien, ‘scheppen betekent: scheppen *uit het niets*, terwijl maken betekent: maken *uit iets*.’ Nee, dat is te simpel. Scheppen is een vorm van maken. En of het gaat om maken uit het niets of uit iets, hangt niet af van het woord maar van de situatie. Als God het onderwerp is, en als er verondersteld wordt dat er op het moment van zijn handelen nog niets was, dán gaat het om scheppen of maken uit niets. En welk werkwoord je ervoor gebruikt, scheppen of maken, dat maakt niet uit. ‘Maken’ is dus *bijna* altijd: iets maken ‘uit iets’. Behalve als het gaat over God die iets maakt uit het niets.

Het is trouwens de vraag óf Genesis 1 een schepping uit het niets beschrijft. Daar wordt door uitleggers tegenwoordig verschillend over gedacht. Maar het is wel duidelijk dat de tekst eeuwenlang zo gelezen is. En hoe je dit ook ziet, dat zit niet vast op het woord ‘scheppen’ of ‘maken’. Want die twee woorden worden in Genesis 1:1-2:4 afwisselend en synoniem gebruikt.

De kritiek dat ‘scheppen’ iets heel anders is dan ‘maken’ snijdt geen hout. Iedere kerkganger kan dat beamen. Een van de bekende liturgische teksten, ontleend aan Psalm 124:8, luidt: ‘Onze hulp is in de naam van de HEER, die hemel en aarde gemaakt heeft.’ En niemand zegt dat ‘maken’ hier een verkeerd woord is.

In de Bijbel in Gewone Taal maakt God de hemel en de aarde in Genesis 1:1. En dat is een goed begin. •MdJ

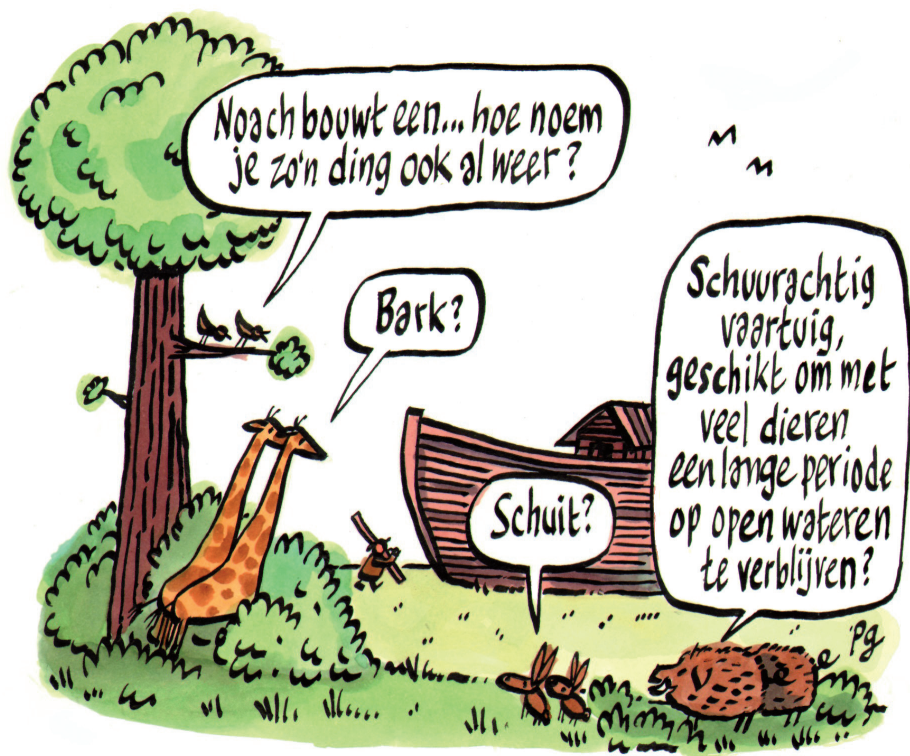
3 | Een Bijbel zonder ark!

Genesis 6

Opvallende voorbeelden doen het goed in het nieuws. Bij De Nieuwe Bijbelvertaling was de kribbe een voederbak geworden. Het hek was van de dam. In de Bijbel in Gewone Taal is de ark van Noach een boot. Ook nu weer een hoop commotie.

Eerst maar eens wat feiten op een rij. Het Hebreeuwse woord voor ark, *tebah*, komt uit het Egyptisch. In de Bijbel wordt het woord gebruikt voor twee voorwerpen: de enorme houten kist die Noach bouwt, en de rieten mand waarin Mozes gered wordt. Het Hebreeuwse woord betekent dus iets als: kist, bak, mand. Dat wij spreken over ‘de ark van Noach’ komt door de Vulgaat, de Latijnse vertaling van de Bijbel. Daar staat in Genesis het woord *arca*, ‘kist’. Van het Latijnse *arca* is ons woord ‘ark’ afgeleid. Maar er is een verschil. *Arca* was een gewoon Latijns woord voor kist. Maar ons woord ‘ark’ is een bijzonder woord, bijna een naam. Het gaat altijd over dé ark, de ark van Noach. Als je Genesis 6 leest, merk je dat er iets niet klopt. Noach moet natuurlijk niet ‘de’ ark bouwen, je weet wel, de ark van Noach. Nee, hij moet ‘een’ ark bouwen. Dat klinkt vreemd: er is toch maar één ark? Je zou kunnen vertalen: ‘Bouw een kist.’ Maar reken maar dat lezers dan pas echt verbaasd zouden zijn.

Laten we de beschrijving van Genesis 6 eens goed bekijken. Noach moet een enorm houten pakhuis bouwen, van drie verdiepingen hoog (150x25x15 meter!). Dat gevaarte moet van binnen en van buiten volledig waterdicht worden gemaakt. En God zegt erbij dat Noach en zijn familie in dit houten object veilig zullen zijn als de grote overstroming komt. Hoe kun je dat

ding noemen om in duidelijke taal over te brengen wat Noach moest maken? Een boot. Gewoon een boot.

Sommige mensen betreuren de keuze voor 'boot'. Ze zeggen: zo valt de associatie van de ark met een doods-kist helemaal weg. Ja, maar die associatie is ook een beetje vergezocht. De meeste experts leiden het Hebreeuwse woord *tebah* af van een Egyptisch woord dat gewoon 'kist' betekent, en niet 'doods-kist'. Bovendien is de herkomst van een woord niet bepalend voor de betekenis. Voor de betekenis moet je kijken hoe woorden gebruikt worden in hun actuele context.

De betekenis ‘doodskist’ heeft geen enkel houvast in de tekst van Genesis 6. De bijbelse tekst legt heel andere verbanden.

In de BGT bouwt Noach een boot en ligt Mozes in een mand. Is het niet jammer dat je nu niet meer kunt zien dat er voor deze twee ‘reddingsboten’ in het Hebreeuws hetzelfde woord wordt gebruikt? Ja, dat is wel jammer. Maar dat kon ook al niet in de allereerste Griekse vertaling van het Oude Testament, ruim tweeduizend jaar geleden. En ook niet in de Latijnse vertaling. En ook niet in de Statenvertaling. En ook niet in ..., etc. etc. Al eeuwenlang lukt het vertalers niet om een goed woord te vinden voor zowel de ‘kist’ van Noach als de ‘mand’ van Mozes! Laten we dus bescheiden zijn over wat een vertaling ons kan bieden – uitleg bij de tekst zal altijd nodig zijn. Maar ook weer niet té bescheiden. Want dankzij vertalingen in onze eigen taal blijft de tekst levend en spreekt die ons aan. •MdJ

6 | Niets dan de waarheid

Exodus 20:16

De tien geboden behoren tot de bekendste teksten uit de Bijbel. Ze vormen een soort grondwet waarin de verhouding van de mens tot God en tussen de mensen onderling is geregeld. De tekst van deze geboden vinden we zowel in Exodus 20 als in Deuteronomium 5. De tien geboden hebben grote invloed gehad op godsdienst en maatschappij. Eeuwenlang zijn ze uitgangspunt geweest voor het denken over ethiek en moraal. Ze zijn medebepalend geweest voor onze huidige wetgeving en vormen nog altijd een van de pijlers van onze rechtsstaat. Het zijn regels waar veel bijbellezers een algemene geldigheid aan toekennen. Tegelijk moet een vertaling recht doen aan de context van de bijbelse tijd en cultuur. Daarvan zullen we hier een voorbeeld bespreken.

Eerst een opmerking over de kop boven Exodus 20. In de Bijbel in Gewone Taal staat als hoofdkop: 'Tien belangrijke regels'. De regels zelf worden in twee aparte stukjes behandeld, onder de kopjes 'Regels over het vereren van God' en 'Regels over het omgaan met anderen'. Zo is de tekst helder ingedeeld. De traditionele aanduidingen, 'de tien geboden' en 'de tien woorden', waren voor de BGT niet bruikbaar als opschrift. De term 'gebod' is te moeilijk, en komt niet voor in de BGT. Maar ook 'woorden' kan niet. De BGT gebruikt woorden altijd in hun gewone, gebruikelijke betekenis. En hier gaat het niet letterlijk om tien woorden, maar om tien regels. Zo luidt dus ook het opschrift in de BGT: Tien belangrijke regels.*

De tien regels worden niet altijd goed begrepen. Een voorbeeld is het negende gebod, over het afleggen van een 'vals getuigenis' (De Nieuwe Bijbelvertaling). In de Statenvertaling staat: 'Gij zult geen valsche getuigenis spreken tegen uwen naaste.' Vaak wordt dit vereenvoudigd tot: Je mag niet liegen, je moet altijd de waarheid spreken. Dat klinkt mooi, maar het is niet waar deze regel over gaat.

'Geen vals getuigenis spreken' heeft betrekking op rechtszaken. In de tijd van de Bijbel speelden getuigen een enorm belangrijke rol in het recht. Als iemand werd verdacht van een misdaad, dan kon het bewijs daarvoor vastgesteld worden op

grond van één of twee getuigen. De betrouwbaarheid van de getuigen was daarom van levensbelang. Getuigen die leugens vertelden waren funest voor een eerlijke rechtsgang. Zo konden onschuldige mensen gestraft of zelfs gedood worden. Het 'vals getuigenis', zoals de meeste vertalingen dit weergeven, is dus een oneerlijk, bedrieglijk of gelogen getuigenis voor de rechtbank. In de BGT is gekozen voor een ondubbelzinnige vertaling: 'Vertel bij de rechter geen leugens over iemand.' Voor de eerste lezers en hoorders sprak de juridische context van dit gebod vanzelf. In de BGT is die juridische context expliciet gemaakt. Zo is het ook voor de hedendaagse lezer begrijpelijk waar deze regel over gaat.

En als je niet voor de rechter staat, is liegen dan geen probleem? Dat is een verkeerde gevolgtrekking. Lees de Bergrede (Matteüs 5-7) maar eens, waarin deze tien regels worden uitgewerkt. • JvD